

PRAKSA SOCIJALNOG RADA

PRIMJENA NEKIH METODA GRUPNOG RADA U ZBRINJAVANJU PROGNETIH VUKOVARACA

Vlasta Gessner

Dom umirovljenika "Trnje" - Zagreb

Stručni članak

Primljeno: srpanj 1994.

I. UVOD

Ovaj osvrt pokušaj je sistematiziranja i stručnog promišljanja jednog od mnogih, sličnih životnih i profesionalnih iskustava brojnih socijalnih djelatnika koji su svojom vokacijom bili uključeni u zbrinjavanje, savjetovanje i podršku prognanim i izbjeglim osobama.

Promatranje je trajalo od kraja prosinca 1991. godine do kraja listopada 1993. a obuhvatilo je prihvatanje prognanih Vukovaraca i organizaciju njihova smještaja u objektu Hrvatskog vojnog učilišta u Zagrebu, Ilica 256 b.

U navedenom razdoblju kao "voditelj zbjege", bez uputa o tome kakva treba biti moja uloga za te četiri stotine ljudi, bez sličnih iskustava, empirijskih saznanja, supervizije mog rada, bila sam vođena jedino idejom da budem korisna za te ljude, i da za to iskoristim svoje poznavanje sustava i dotadašnje profesionalno iskustvo.

Uz sveprisutan emocionalni naboj mnoga je akcija bila čista improvizacija, što je dobro poznato kolegama koji su obnašali ili još obnašaju slične zadaće.

Sada pokušavam o svim tim obiteljima i pojedincima razmišljati kao o grupi, uzorku. Grupi koja je izuzetno heterogeno strukturirana s naročitim, zajedničkim iskustvom u prošlosti, ali bez jasnog, ali ne i jedinstvenog viđenja budućnosti. Tu naglašenu heterogenost grupe mogli bismo stavljati u različite korelacije izdvajajući dob, spol, ekonomski status, preživljavanje stresa, kulturološke navike, obrazovanost i drugo.

Budući da ovaj osvrt nema pretenzije istraživačkog rada, dozvoljavam sebi izgovoriti sasvim osobnu misao da su ta i slične grupe iznjedrile i prioritete stradalnika rata, za koje ne postoji validna skala procjena. Takvu skalu i prioritete i oni sami priželjkuju, jer ih uznemiruje **uniformnost pravila za posve različita stradanja**.

Na temelju brojki želim iskazati osnovnu strukturu grupe koju promatram.

Tablični prikazi /relativni izrazi

Tablica 1. Dobna struktura promatrane grupe

Djeca od	0 - 6	7,7%	22%
0-18	7 - 14	8,7%	
godina	15 - 18	6,2%	
Radno sposobni	18 - 60		66%
Stariji od 60 god.			11%
	Ukupno		100 %

Tablica 2. Struktura viktimiziranih obitelji

Obitelji kojima je jedan roditelj stradao (ubijen ili nestao)	7%
Obitelji u kojima je član bio u višemjesečnom zarobljeništvu	13%
Prognane obitelji	80%
Ukupno	100%

II. CILJ RADA

Cilj ovog analitičkog promišljanja jest prepoznavanje promjena koje su se u promatranom vremenu (1991 - 1993) neprepoznatljivo smjenjivale u posve specifičnom sociološkom okviru. Apsolutno ne smijemo zaboraviti da je riječ o vremenu u kojem je sve prognano pučanstvo u stalnom kretanju, u kojem nije još posve jasna uloga Regionalnog ureda, ne postoje asocijacije prognanika, ne postoji egzatan popis prognanog pučanstva, humanitarne udruge nov su subjekt u socijalnom zbrinjavanju, a rijetka je koordinacija subjekata.

Vrijeme je to u kojem Hrvatska tek očekuje priznanje drugih država, a financijski okvir zbrinjavanja prelazi mogućnosti Fonda za socijalnu zaštitu pučanstva.

Je li moguće u takvim specifičnim, ratnim uvjetima, u grupi Vukovaraca, ljudi ispaćenih, šokiranih, zatvaranih, mučenih, različitih ... prepoznati procese koje poznajemo kod grupa?

Je li moguće utvrditi odnose grupe, njenih članova, voditelja ili mentora, vanjskog svijeta u međusobnoj korelaciji?

Bismo li mogli na temelju znanstvene analize takve grupe prognozirati?

III. PROBLEMI I METODE RADA

Družeći se s Vukovarcima tijekom navedenog vremena vjerujem da sam gotovo nesvjesno kompetentno koristila svoje desetogodišnje iskustvo rada u Centru za socijalni rad dajući povremeno prednost kontrolnoj teoriji nad transakcijskom analizom ili pak grčevito tražila pravi oblik vođenja grupe prisjećajući se treninga timskog rada, provjeravala značaj "Ja - poruka" da bih komparirala sve proživljeno s osobnim iskustvom tijekom senzitiviti treninga.

Sada nastojim, svjesno nekompetentna, sistematizirati saznanja sudjelujućeg promatranja i pitam se, ne prvi put, jesu li cijeli proces jednostavnije, a možda i uspješnije, prošli voditelji ili mentori grupa koji nisu imali prethodnog profesionalnog iskustva, kao ni elementarnog znanja, koji su često posve karitativno bili uključeni, ili su ti ljudi sada iscrpljeni i frustrirani, jer energija koju su uložili nema ekvivalenta u postignutom.

Jer unatoč svim tehnikama i svojoj profesionalnoj vještini, u uvjetima sveopće ugroženosti, silnog emocionalnog naboja, a uz nedostatak općih i stabilnih pravila, nema prostora za stvaranje profesionalne distancije koja bi sačuvala voditelja, tj. mentora. Tako je moja

dnevna prisutnost u samom početku bila impresivna (i po 7 sati dnevno), a s vremenom, prema potrebama, do samog kraja našeg druženja zadržala sam tjedni raspored prisutnosti koji je bio znan baš svakom stanaru objekta, iz čega donosim tvrdnju da samo osobni angažman može omogućiti pravu spoznaju pojave.

IV. DISKUSIJA

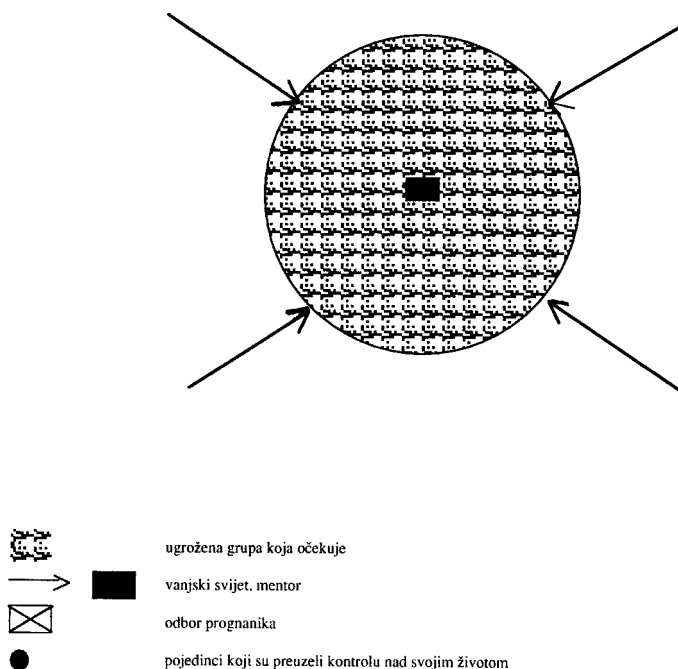
Uzimam si slobodu da pokušam proces razvoja grupe prepoznati i sistematizirati ga kroz nekoliko faza na bih li zaintrigirala kompetentnije da se pozabave temom i dođu do istih ili sasvim različitih spoznaja.

S tim u vezi usudujem se sistematizirati razvojne procese u tri okvirne cjeline:

- A) faza preživljavanja,
- B) faza strukturiranja,
- C) faza prerastanja osobnih interesa.

A) Ta prva faza preživljavanja trajala je vrlo kratko (prosinac 1991. ožujak 1992.), a odnosila se na stvaranje egzistencijalnih uvjeta života i stanovanja.

DIJAGRAM 1: FAZA A) preživljavanje

Vrijeme je to ostvarivanja statusa, traženja dokumentacije, prikupljanja garderobe, uključivanja u škole, intenzivnog liječenja. Izuzetno bijaše važno dobiti informacije, a one se stalno mijenjahu bez krucijalnog nositelja programa zbrinjavanja; česta su preklapanja kompetencija.

Za razliku od uobičajenog pri formiranju grupa, ova heterogena grupa jest u samom početku vrlo homogena unutar svojih granica. Sjedinjuje ih jeza proživljenog iskustva.

Vanjski svijet (građanstvo, subjekti zbrinjavanja) izuzetno je naklon (hrana, darovi, stanovi, odjeća). Grupa pokazuje naglašenu želju da je se vodi, ali i zatvorenost unutar granica u kojima pojedinci intenzivno proživljavaju stres, teško prihvaćaju novu situaciju.

MENTOR odnosno voditelj prihvaćen je dio vanjskog svijeta jer distribuira informacije, brine se za grupu glede smještaja, hrane, opreme objekata i inog vezanog uz formalnu organizaciju grupe putem odbora prognanika, organiziranih dežurstava, prvih popisa stanara i drugo. Razdoblje je to u kojem mentor radi umjesto grupe i za nju - nešto novo u promatranju grupe, a rezultati u pojedinim zbje govima ovise o spretnosti mentora.

B) Odbor prognanika polako preuzima dio odgovornosti za grupu i potiče na akciju ostale članove grupe. Stvara se čvršća, prepoznatljiva struktura formalne organizacije objekta:

- tiskane ulaznice za stanare objekta,
- dežurstva stanara na ulazu u objekt, na telefonu,
- organizirano dijeljenje humanitarne pomoći, čišćenje objekta,
- smještaj se ostvaruje uz suglasnost voditelja, ne stihijski.

Samo pojedini članovi grupe uspijevaju osobnim angažmanom za sebe ostvariti više (zapošljavanje, mirovine, novčana potpora).

Veći dio grupe jest "dio koji očekuje". Odbor prognanika usko je povezan s grupom koja još očekuje od vanjskog svijeta, tj. nema kontrolu nad svojim životom.

Legitimne institucije (centri, regionalni uredi, Vladin ured) ne vladaju pojavom u cijelosti (prvi popisi u ožujku 1992).

Vanjski je svijet još izuzetno zainteresiran za grupu, iako ona povremeno i grubo uzvraća.

MENTOR je nositelj formalne strukture (dozvole, popisi, informacije, zborovi stanara) i odbor prognanika potiče na akcije kojih sadržaj nije puko preživljavanje.

Ti prvi sadržaji namijenjeni su djeci i njihovoj potrebi za zabavom (prve likovne i glazbene igraonice, dječji zbor, aerobika za djevojčice, dramsko igranje, kazališta). Mali je broj polaznika, radionice niču i gase se.

Iz vanjskog svijeta stižu entuzijasti koji nude svoje vještine i slobodno vrijeme (glumci, odgajatelji, pedagozi).

Od takvih sadržaja grupa brzo odustaje jer dobit nije materijalna.

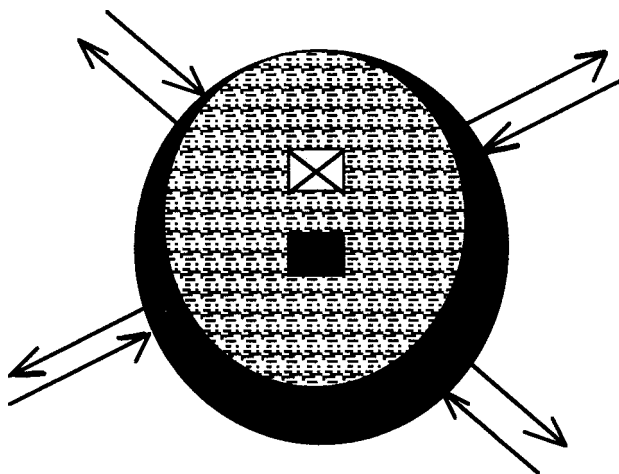
Međutim, trud ipak rezultira prezentacijom "Vratimo osmijeh na dječje lice", scenskim sadržajem u kojem su prognana djeca zagrebačkih izbjeglica pokazala što su naučila u tim aktivnostima svojim roditeljima.

Vanjski svijet nije uključen, sudjeluje samo svijet prognanih.

Mentor inzistira na sadržajima slobodnog vremena ne bi li tako nametnuo ideju o potrebitosti novih misli, novih akcija, drugačijih doživljaja.

Čini se da je s prosincem 1992. započela i nova faza grupnog procesa.

DIJAGRAM 2. FAZA B) strukturiranje

C) Faza koja je započela pokušajem mentora da se grupa okrene vanjskom svijetu, stvori božićni ugodaj. Nositelj te akcije (pečenje kolača za udomitelje, časnike HVO) dio je grupe koji je počeo tražiti nove načine kojima bi umanjio perceptivnu grešku, tj. koji je preuzeo kontrolu nad vlastitim životom.

Unutar primarne grupe događa se raslojavanje. Dio grupe i dalje je na rubu egzistencije i očekuje od vanjskog svijeta da se u cijelosti pobrine za njihovu homeostazu i sve potrebe. Odbor prognanika najvećim dijelom radi s tim članovima i za njih.

Neću pogriješiti ako kažem da je to populacija koja i u sasvim stabilnim prilikama traži skrb zajednice (stari, bolesni, nezaposleni).

Dio grupe koji očekuje jest manji od dijela grupe koja u cijelosti ili djelomično vlada svojim životima.

Traženje primarne grupe od vanjskog svijeta prelazi osobne interese - traže regule, povratak, pravičnu podjelu stradalnika.

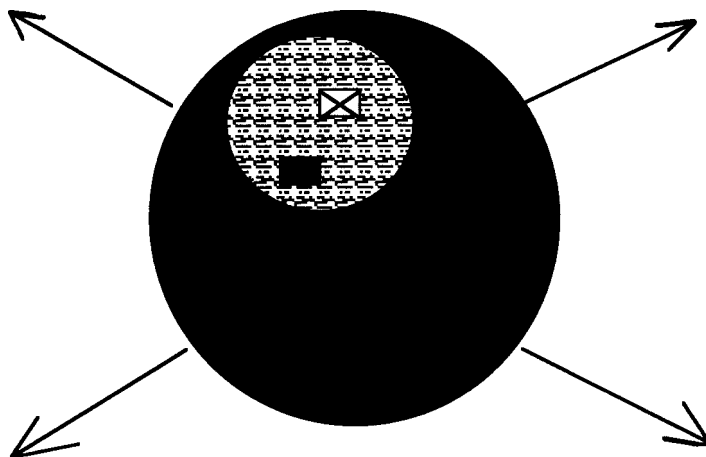
MENTOR je posve orijentiran na posebne sadržaje jer je formalna struktura stabilna.

U tijeku su ozbiljne slikarske škole za djecu i odrasle, glazbena škola, u objekt stižu instrumenti za djecu, kvalitetno radi dramska igraonica.

Moderatori tih sadržaja rjeđe su entuzijasti, u pravilu su profesionalci angažirani u raznim financiranim projektima psihološke adaptacije.

Rezultat jest “Želja” - listopad 1993. - jednosatna prezentacija družine “Vukovarci” koju čine djeca zbjega. Ovaj je put sadržaj ponuden “vanjskom svijetu”, korisnicima Doma umirovljenika “Sv. Josip” i njihovim gostima.

DIJAGRAM 3: FAZA C) prerastanje osobnih interesa

V. PRIJEDLOZI I ZAKLJUČAK

Naprijed navedeno bio je moj pokušaj da sistematiziram 24 mjeseca prognaničkih dana Vukovaraca u organiziranom smještaju - od trenutka njihova egzodusa, vremena bolnih gubitaka, do dana u kojima se veći dio grupe adaptirao na posve nove životne uvjete, reorganizirao svoje ponašanje i način života.

Činjenica je da su danas u tim objektima prisutni dualni konflikti:

a) nemir unutar objekta tj. grupe, tj. mikrosvijeta između dijela prognanih koji su još na rubu egzistencije i koji bez pomoći zajednice ne mogu osigurati opstojnost, te dijela prognanih (veći dio) koji su izgradili novi stil života i koji mogu uspješno egzistirati i bez pomoći zajednice, na što se, međutim ne odlučuju.

b) situacija u kojoj je prognano pučanstvo nositelj vrlo specifičnih zahtjeva prema zajednici, tj. makrosvijetu (nestale osobe, povratak, stanovi, mirovine i dr.).

Smatram da bi bilo vrlo uputno, slijedeći rezultate raznih psihosocijalnih programa, a u suglasju s vrlo promijenjenom situacijom 1994. godine u usporedbi s 1991. godinom, učiniti napor i izdvojiti grupu prognanih koja zbog svojih specifičnosti (starost, bolest, invalidnost) neće biti u kadra pobrinuti se za svoju budućnost.

Sustav socijalne zaštite Republike Hrvatske morat će taj dio pučanstva niz godina zbrinjavati kroz svoje institucije, čak i nekoliko desetljeća, pa bi i aproksimativna brojka i prognoza njihovih potreba bila vrlo korisna za planiranje i kapaciteta i kadrova i materijalnih dobara.

Akcije koje provode prognani u posljednjih nekoliko mjeseci, prilično stabilne strukture njihovih udruženja, kompleksnost zahtjeva, upućuju na imperativnost promjene načina njihova zbrinjavanja.

Referencije:

1. Psihološka pomoć u ratu, grupa autora Katedre za zdravstvenu psihologiju Više medicinske škole Medicinskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu i Odsjek za psihologiju Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, Tisak MRD, Zagreb, 1991.
2. Glasser: *Reality Therapy*; Harper & Row Publishers; 1965.
3. Socijalna zaštita, trobroj - prosinac 1989; Zavod grada Zagreba za socijalni rad
4. Dr. Pavao Brajša: *Osnovni elementi interpersonalne komunikacije*, Varaždin, 1988.